

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-176>

УДК 338.43:339

КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА ЗАСАДАХ СТАЛОСТІ ТА ІННОВАЦІЙНОСТІ

THE KEY CHALLENGES IN THE FIELD OF FUNCTIONING OF ENTERPRISES OF THE AGRICULTURAL COMPLEX OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF ACHIEVING THE GOALS OF ECONOMIC INTEGRATION ON THE BASIS OF SUSTAINABILITY AND INNOVATION

Стоноженко Роман Вікторович

аспірант,

Центральноукраїнський національний технічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1012-5260>

Андрощук Ілона Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент,

Центральноукраїнський національний технічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2232-8061>

Stonozhenko Roman, Androshchuk Ilona

Central Ukrainian National Technical University

Стаття присвячена дослідженню ключових викликів у сфері функціонування підприємств агропромислового комплексу України, яка набуває особливої актуальності в контексті досягнення цілей економічної інтеграції на засадах сталості та інноваційності. Детально розглянуто пріоритети та основні напрями діяльності у сфері сільського розвитку на 2014–2020 роки у країнах Європейського Союзу. Встановлено, що агропромисловий комплекс України є найбільш значущим з точки зору наповнення державного бюджету. Визначено ключові проблеми у функціонуванні підприємств агропромислового комплексу України в сучасних умовах господарювання, серед яких однією із виступає замінованість територій. Досліджено карту замінованих територій України. Вивчено особливості спільної аграрної політики, яка є базисом для функціонування аграрного сектору Європейського Союзу. Запропоновано необхідність гармонізації політики у сфері агропромислового комплексу України до вимог Європейського Союзу як ключового інструменту для ефективної економічної інтеграції національної економіки.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, сільське господарство, економічна інтеграція, спільна політика, гармонізація.

The purpose is devoted to the study of key challenges in the field of functioning of enterprises of the agro-industrial complex of Ukraine, which acquires special relevance in the context of achieving the goals of economic integration on the basis of sustainability and innovation. The scientific works of domestic and foreign scientists regarding the aspects of studying integration in general and economic integration in particular were studied. It has been established that the functioning of enterprises in the field of agro-industrial complex is an important process of achieving economic integration of the national economy. The priorities and main areas of activity in the field of rural development for 2014–2020 in the countries of the European Union were considered in detail, namely: promoting the transfer of knowledge and innovations in agriculture, forestry and rural areas, increasing the viability of farms and the competitiveness of all types of agriculture, promoting the organization of the product chain, restoring, preserving and strengthening ecosystems, promoting the efficient use of resources and supporting the transition to a low-carbon

and climate-resistant economy and promoting social integration, reducing poverty and economic development. It was established that the agro-industrial complex of Ukraine is the most significant from the point of view of filling the state budget. The key problems in the functioning of the enterprises of the agro-industrial complex of Ukraine in modern economic conditions have been identified, including the following: destruction of infrastructure facilities, destroyed grain storage facilities, destroyed logistics routes, land mines. The map of mined territories of Ukraine was studied. The peculiarities of the common agrarian policy, which is the basis for the functioning of the agricultural sector of the European Union, are studied, the main principles of which are: market unity, financial solidarity and granting privileges to resident countries. The necessity of harmonizing policy in the field of agro-industrial complex of Ukraine to the requirements of the European Union as a key tool for effective economic integration of the national economy is proposed.

Keywords: agro-industrial complex, agriculture, economic integration, common policy, harmonization.

Постановка проблеми. Процес входження України до євроінтеграційного простору передбачає ряд інтеграційних етапів, досягнення яких є обов'язковим для виконання країнами-кандидатами, одним із яких виступає економічний блок євроінтеграції.

Економічна інтеграція як явище є нічим іншим як процесом створення, зміцнення та розвитку сталих зв'язків між економіками різних держав. Цей процес передбачає певні дії, що несуть у собі спільний інтерес держав-партнерів задля підвищення ефективності функціонування національних економік.

Звісно, задля отримання позитивного результату всі держави, а саме їх національні господарства, мають відповідати певним критеріям, щоб мати змогу повніше використовувати матеріальний, сировинний та людський ресурси. Рівень економічного процвітання таких держав має бути співставним, а проблеми та цілі мають бути єдиними. Це створює передумови до сильнішої та ефективнішої взаємодії між членами союзу.

Національна економіка, на даний момент, а тим паче в умовах воєнного стану, не відповідає всім критеріям, що необхідні для вступу до ЄС. Чи не найбільший виклик стоїть перед підприємствами агропромислового сектору, що намагаються вижити у несприятливій обстановці воєнного часу. Але, задля справедливості, слід зазначити, що не всі держави члени ЄС відповідають необхідними критеріям та здатні вносити достатню частку у функціонування економічної машини під назвою «Європейський Союз».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізом цієї проблеми займається багато вітчизняних вчених таких як: Козак Ю. [3], Філіпенко А. [11], Сіденко В. [9], Мальський М. [5], які розглядали аспекти розвитку інтеграції у сучасному міжнародному середовищі. Також у свій час цим питанням займалися зарубіжні вчені, що намагалися знайти відповідь для економічної інтеграції національних економік.

Серед них такі як: Петер А. [7], МакКормік Д. [15], Рьопке В. [17], Балашша Б. [12]. Досить цікавою з точки зору об'єкту дослідження виступають праці Нестерчука Ю., який у своїх роботах досліджує аспекти аграрно-промислової інтеграції [6, с. 29–30].

Латковський П. та Марущак А. у своїх працях досить глибоко досліджують структурні зміни у взаємній торгівлі України та ЄС, що є передумовою економічної інтеграції національної економіки [14]. Праці Велфенса П. містять дослідження переваг приєднання України до країн ЄС, в тому числі з економічної точки зору. Сологуб І. досліджувала ці самі аспекти з точки зору продовольчої безпеки, енергетики, людського капіталу, підприємництва, ІТ-сектору, промисловості та культури [16], що також є передумовами для всеосяжної економічної інтеграції.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Поряд із тим, недостатньо дослідженим питанням виступають ключові виклики у сфері функціонування підприємств агропромислового комплексу України в контексті досягнення цілей економічної інтеграції в сучасних умовах господарювання.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є дослідження ключових викликів у сфері функціонування агропромислового комплексу України в контексті досягнення цілей економічної інтеграції на засадах сталості та інноваційності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток агропромислового комплексу є одним з основних напрямів економічної політики Європейського Союзу. Держави-члени ЄС дотримуючись правил спільної аграрної політики (САП) вкорінюють у своїй економіці спільні фінансові механізми, визначають пріоритетні напрямки та створюють чітку карту дій щодо досягнення цілей.

Фермери ЄС разом з державою працюють над впровадженням нових агропромислових практик, звітують та співпрацюють з

міністерством аграрної політики, отримуючи з бюджету кошти направлені на розвиток як окремих підприємств так і агрокомплексу ЄС загалом.

Як можна побачити з таблиці 1, пріоритетом для ЄС є сприяння та впровадження нових знань та інновацій, підвищення конкурентоспроможності підприємств на світовому

Таблиця 1

**Сільський розвиток на 2014–2020 роки у країнах Європейського Союзу:
пріоритети та основні напрями діяльності**

Ключові пріоритети	Основні напрями діяльності
1. Сприяння передачі знань і інновацій у сільському господарстві, лісовому господарстві і в сільській місцевості	а) стимулювання інновацій, співробітництва та розвиток бази знань у сільських районах; б) зміцнення зв'язків між сільським господарством, виробництвом продуктів харчування і лісового господарства та науковими дослідженнями та інноваціями з метою поліпшення екологічного менеджменту та продуктивності; в) сприяння безперервному навчанню та професійній підготовці.
2. Підвищення життєздатності господарств і конкурентоспроможності усіх видів сільського господарства в усіх регіонах та просування інноваційних технологій для господарств та управління сталим розвитком лісів	а) покращення економічних показників в усіх господарствах і сприяння реструктуризації та модернізації господарств, зокрема, з метою розширення участі на ринку, диверсифікації сільського господарства; б) сприяння входженню кваліфікованих фермерів в сільськогосподарський сектор та, зокрема, оновленню поколінь.
3. Сприяння організації продуктового ланцюга, в тому числі переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, турбота про тварин та управління ризиками в сільському господарстві	а) покращення конкурентоспроможності основних виробників для більш тісної інтеграції їх до агропродовольчого ланцюга, збільшення доданої вартості сільгосппродукції, просування на місцевих ринках і інтеграція до коротких продуктових ланцюгів, об'єднань та міжгалузевих організацій; б) запобігання господарським ризикам та управління.
4. Відновлення, збереження і зміцнення екосистем, пов'язаних із сільським господарством та лісовим господарством	а) відновлення, збереження і розширення біорізноманіття, в тому числі в районах Natura 2000, в областях, яким загрожують природні або інші специфічні обмеження і висока вартість природних ресурсів в сільському господарстві, і стан європейських ландшафтів; б) поліпшення управління водними ресурсами, а також внесення добрив і регулювання використання пестицидів; в) запобігання ерозії ґрунту і поліпшення використання ґрунтів.
5. Сприяння ефективному використанню ресурсів та підтримки переходу до низьковуглецевої і стійкої до змін клімату економіки в сільському господарстві, харчовому та лісовому секторах;	а) підвищення ефективності використання водних ресурсів для потреб сільського господарства; б) підвищення ефективності використання енергії в сільському господарстві і харчовій промисловості; в) сприяння постачанню та використанню відновлюваних джерел енергії, побічних продуктів, відходів, залишків та інших нехарчових ресурсів для цілей біоекономіки; г) скорочення викидів парникових газів та викидів аміаку в сільському господарстві; д) сприяння збереженню вуглецю і використанню в сільському господарстві та лісовому господарстві;
6. Сприяння соціальній інтеграції, зниження рівня бідності та економічного розвитку у сільській місцевості	а) сприяння диверсифікації, створення і розвиток малих підприємств і створення нових робочих місць; б) сприяння місцевому розвитку в сільських районах; в) забезпечення доступності, використання та якості інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) в сільських районах.

Джерело: сформовано авторами на основі [1]

ринку агропродукції та сприяння організації переробки і реалізації сільськогосподарської продукції.

Безсумнівно, роль підприємств аграрного комплексу у наповненні ВВП країни є значущою [10].

Від доходів з продажу сировини та продуктів переробки залежить чи не найбільша частина бюджету держави, яка не може бути перекрита доходами з інших напрямів промислової політики.

Поряд з тим існує багато проблем, які ставлять під удар майбутнє агропромислового комплексу України. Серед звичних є такі як: відсутність ефективного планування виробництва, мала кількість кваліфікованих та вмотивованих фахівців та недостатній контроль витрат.

До наявних проблем додалися нові проблеми, насамперед пов'язані з війною. Знищення об'єктів інфраструктури є однією з найбільших проблем. Знищені зерносховища, логістика, переробні заводи унеможливають процеси зберігання та переробки сільськогосподарської продукції. Через знищені логістичні шляхи неможливо здійснювати перевезення сировини з зон наближених до зони бойових дій.

Швидкими темпами втрачається виробничий потенціал раніше придатних до обробки сільськогосподарських земель. Насамперед,

цьому сприяє замінування та техногенне забруднення важкими металами та іншими забруднювачами, що становлять небезпеку життю та здоров'ю людини.

На сьогоднішній день Україна є найзамінованішою країною у світі. Площі замінованих територій з кожним днем тільки збільшуються, зменшуючи, відповідно, обсяг потенційно придатних до обробки земель.

На рис. 1 зображено найзамінованіші території України.

Функціонування аграрного сектору Європейського Союзу здійснюється на основі САП (Спільної Аграрної Політики).

САП передбачає спільний підхід до вирішення проблем, тобто усі рішення ухвалюють на засіданнях Ради ЄС після відповідних консультацій.

Загалом, уся політика ЄС спрямована, передусім, на розвиток та згуртованість як країн-членів так і агропідприємств, що ведуть бізнес у цих країнах.

Як видно на табл. 2 основними принципами аграрної політики ЄС є ринкова єдність, фінансова солідарність та надання привілеїв країнам-резидентам.

Україна, як кандидат на вступ до ЄС має ініціювати процес гармонізації законодавства, тобто, коригування законодавства відповідно до положень директив, правових актів ЄС.

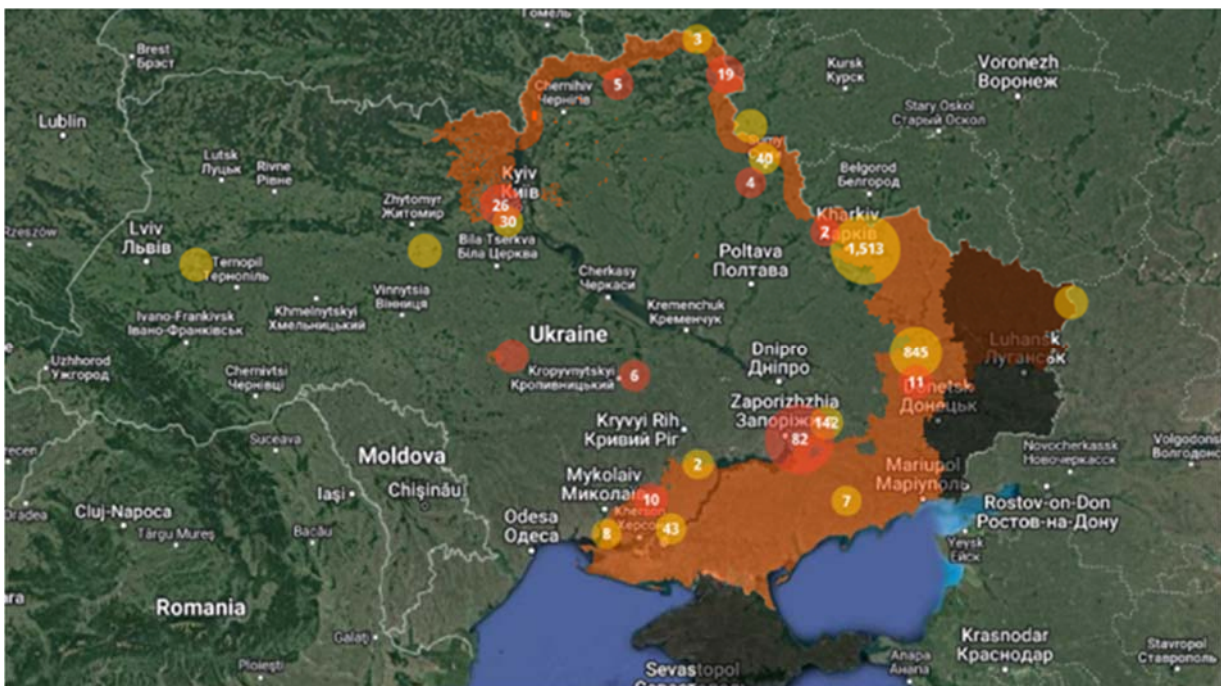


Рис. 1. Карта замінованих територій станом на 1.07.23

Джерело: побудовано авторами на основі [8]

Таблиця 2

Принципи САП

Принципи САП (Спільної Аграрної Політики)		
Ринкова єдність країн-резидентів	Фінансова солідарність країн-резидентів	Надання привілеїв країнам-резидентам

Джерело: сформовано авторами за матеріалами [2]

Гармонізація є однією з умов для вступу України до ЄС. Цей процес передбачає низку переваг для українського агробізнесу як на шляху до вступу у ЄС так і після, зокрема, пришвидшення економічного розвитку та надає змогу почати процес злиття українського та європейського агроринків. Вона необхідна для єдиного функціонування ринку ЄС, знищення перешкод на шляху до розвитку спільного майбутнього.

Звісно, цей процес є тривалим та складним, але необхідним на нашому шляху до статусу країни-члена євроспільноти.

Висновки. Отже, зважаючи на викладене вище слід зробити висновки, що питання економічної інтеграції з Європейським Союзом є надзвичайно важким та потребуючим ґрунтовного підходу. Цей процес передбачає глобальну зміну та перебудову економіки на підставі правових актів (директив) відповідно до стандартів ЄС.

Український агробізнес, як і держава загалом, мають здійснювати комплексний підхід

до цього питання, що включає в себе як усні обговорення, дебати, так і конкретні дії закріплені у законодавстві. Чимало викликів стоять перед вітчизняним бізнесом. Знищення інфраструктури, заміновані та забруднені території, постійна плінність кадрів, ось лише деякі з них.

Невідомо, також, скільки часу займе процес гармонізації економіки України, але це необхідний крок, що створить необхідні умови як для подальшого вступу України до Європейського Союзу так і для налагодження функціонування єдиного ринку ЄС, що, у свою чергу, створить необхідні умови для росту та розвитку вітчизняного агросектору. Звісно, дане питання потребує більш ґрунтовних подальших досліджень, обов'язково з залученням представників українського бізнесу, як основних стейкхолдерів у цьому питанні. Тому подальші дослідження мають місце бути наряду з іншими питаннями та викликами, що стоять перед Україною на її шляху до створення кращого європейського майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аграрна політика Європейського Союзу: виклики та перспективи : монографія / за ред. Т. О. Зінчук. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 494 с. URL: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/8270200e-44c6-49be-bd89-ea519a66e3fe/Agricultural_policy_of_EU.pdf (дата звернення: 17.05.2024).
2. Вінська О.Й. Особливості сучасного стану реалізації Спільної Аграрної Політики Європейського Союзу. *Екон. Простір*. 2010. № 40. С. 5–19.
3. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2017.
4. Лук'яненко Д.Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005.
5. Мальський М. Міжнародні відносини (Історія. Теорія. Економіка): навч. посіб. / за ред. М. З. Мальського, Ю. М. Мороза. Львів : ЛНУ, 2002.
6. Нестерчук Ю. О. Інтеграційні процеси в аграрно-промисловому виробництві. Умань : Вид. «Сочінський», 2009. 372 с.
7. Петер А. Петрі. Уроки Східної Азії. *Проблеми економічного розвитку*. 1995.
8. Сервіс протимінної діяльності ДСНС. URL: <https://mine.dsns.gov.ua/> (дата звернення: 17.05.2024).
9. Сіденко В.Р. Україна в процесах міжнародної інтеграції. Х.: Форт, 2003.
10. Стоноженко Р., Андрощук І. Особливості управління аграрними підприємствами України в умовах невизначеності та кризової ситуації. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2022. Вип. 8 (41). С. 252–259.
11. Філіпенко А. С., Будкін В. С., Рогач О. І. Світова економіка: підручник. Київ : Либідь, 2007.
12. Balassa, B. The theory of economic integration. Richard D. Irwin, Homewood, Ill., 1961.
13. Brada, Joseph C., and Jose A. Mendez. An estimate of the dynamic effects of economic integration. *The Review of Economics and Statistics*. 1988. 70 (1).

14. Latkovskiy, P., Marushchak, A. Problems and prospects of deepening EU-Ukrainian relations. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. № 5(2). С. 96–103.
15. McCormick J. *European Union Politics*. London, Palgrave Macmillan, 2011. DOI: doi.org/10.1007/978-0-230-34391-7 (дата звернення: 14.05.2024).
16. Sologoub, I. Ukraine's EU integration: A long way home. *Intereconomics: Review of European Economic Policy*. 2022. 57(4), pp. 218–224. URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/4/article/ukraine-s-eu-integration-a-long-way-home.html> (дата звернення: 10.05.2024).
17. Ropke W. *Integration und Desintegration der Internationalen Wirtschaft in: Wirtschaftsfragen der freien Welt*. Frankfurt, 1957.
18. Welfens, P. J. J., Xiong, T., Hanrahan, D. Economic, institutional and power perspectives on EU income redistribution and a Ukraine enlargement. *EIWW Discussion paper*. 2022. No. 325.

REFERENCES:

1. Zinchuk T. O. (2019) *Ahrarna polityka Yevropeiskoho Soiuzu: vyklyky ta perspektyvy [Agrarian policy of the European Union: challenges and prospects]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 494 p. Retrieved from https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/8270200e-44c6-49be-bd89-ea519a66e3fe/Agricultural_policy_of_EU.pdf (accessed May 17, 2024).
2. Vinska O. I. (2010) *Osoblyvosti suchasnoho stanu realizatsii Spilnoi Ahrarnoi Polityky Yevropeiskoho Soiuzu [Peculiarities of the current state of implementation of the Common Agrarian Policy of the European Union]*. Ekon. Prostir. (In Ukrainian)
3. Kozak Yu. H. (2017) *Mizhnarodna ekonomika: v pytanniakh ta vidpovidiakh: pidruchnyk [International economy: in questions and answers: textbook]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. (In Ukrainian)
4. Lukianenko D. H (2005) *Ekonomichna intehratsiia i hlobalni problemy suchasnosti: navchalnyi posibnyk [Economic integration and global problems of the present: study. manual]*. Kyiv: KNEU. (In Ukrainian)
5. Malskyi M (2002) *Mizhnarodni vidnosyny (Istoriia. Teoriia. Ekonomika): navchalnyi posibnyk [International relations (History. Theory. Economics): study Manual]*. In M. Z. Malskoho, Yu. M. Moroza (Eds). Lviv: LNU (In Ukrainian)
6. Nesterchuk Yu. O. (2009) *Intehratsiini protsesy v ahrarno-promyslovomu vyrobnytstvi [Integration processes in agricultural and industrial production]*. Uman: Sochinsky (In Ukrainian)
7. Petri P. A.. (1995) *Uroky Skhidnoi Azii Soiuzu [Lessons from East Asia. Problemy ekonomichnoho rozvytku. (In Ukrainian)]*
8. *Servis protyminnoi diialnosti DSNS [Service of mine countermeasures of the State Emergency Service]*. Retrieved from <https://mine.dsns.gov.ua/> (accessed May 17, 2024).
9. Sidenko V. (2009) *Ukraina v protsesakh mizhnarodnoi intehratsii [Ukraine in the process of international integration]*. Kharkiv: Fort. (In Ukrainian)
10. Stonozhenko, R., & Androshchuk, I. (2022). *Osoblyvosti upravlinnia ahrarnymy pidpriemstvamy Ukrainy v umovakh nevyznachenosti ta kryzovoi sytuatsii [Peculiarities of management of agricultural enterprises of Ukraine in conditions of uncertainty and crisis situation]*. *Tsentralkoukrainskyi naukovyi visnyk. Ekonomichni nauky*, vol. 8 (41), pp. 252–259. (In Ukrainian)
11. Filipenko A. S. (2007) *Svitova ekonomika: pidruchnyk [World economy: textbook]*. In A. S. Filipenko, V. S. Budkin, O. I. Rohach (Eds). Kyiv: Vydavnytstvo «Lybid» (In Ukrainian)
12. Balassa, B. (1961). *The theory of economic integration*. Richard D. Irwin, Homewood, Ill. (In English)
13. Brada, J. C., & Mendez, J. A. (1988). *An estimate of the dynamic effects of economic integration. The Review of Economics and Statistics*, 70(1). (In English)
14. Latkovskiy, P., & Marushchak, A. (2019). *Problems and prospects of deepening EU-Ukrainian relations. Baltic Journal of Economic Studies, Publishing house "Baltija Publishing", no. 5(2), pp. 96–103. (In English)*
15. McCormick, J. (2011). *European Union Politics*. London: Palgrave Macmillan. (In English)
16. Sologoub, I. (2022). *Ukraine's EU integration: A long way home. Intereconomics: Review of European Economic Policy, Springer; ZBW. Leibniz Information Centre for Economics; Centre for European Policy Studies (CEPS), no. 57(4), pp. 218–224. (In English)*
17. Röpke, W. (1957). *Integration und Desintegration der Internationalen Wirtschaft in: Wirtschaftsfragen der freien Welt*. Frankfurt. (In English)
18. Welfens, P. J., Xiong, T., & Hanrahan, D. (2022). *Economic, institutional and power perspectives on EU income redistribution and a Ukraine enlargement (EIWW Discussion paper No. 325), University of Wuppertal. (In English)*